

ПИТАННЯ НАДАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ЗБРОЙНИМ СИЛАМ УКРАЇНИ НА УЧАСТЬ У ЗАХОДАХ З ПРИПИНЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО МОРЯ

Трофімов С.А.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри адміністративно-правових та кримінально-правових дисциплін
КЮІ НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
Заслужений юрист АРК

Ємельяненко В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри адміністративно-правових та кримінально-правових дисциплін
КЮІ НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Розглядаються питання законодавчого забезпечення участі Збройних Сил України у припиненні терористичних актів у межах територіального моря, формулюються пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в цій сфері.

Ключові слова: Збройні Сили України, терористичний акт, територіальне море, припинення терористичної діяльності в територіальному морі.

Рассматриваются вопросы законодательного обеспечения участия Вооружённых Сил Украины в пресечении террористических актов в пределах территориального моря, формулируются предложения по совершенствованию законодательства Украины в этой сфере.

Ключевые слова: Вооружённые Силы Украины, террористический акт, территориальное море, пресечение террористической деятельности в территориальном море.

The problems of legislative support of the participation of the Armed Forces of Ukraine in suppression of acts of terrorism in the territorial sea are considered, offers on improvement legislation in this area are formulated.

Keywords: Armed Forces of Ukraine, act of terrorism, territorial sea, suppression of act of terrorism in the territorial sea.

Для запровадження максимально ефективного механізму протидії будь-яким проявам терористичної діяльності на території України перш за все необхідно чітко визначитися з компетенцією суб'єктів такої протидії. Це дозволить як встановити коло відповідальних осіб, так і розмежувати повноваження відповідних суб'єктів.

Окремими проблемами розвитку та вирішення кризових ситуацій, у тому числі проявів терористичної діяльності, у своїх наукових дослідженнях займалися В.Ф. Антипенко, О.М. Бандурка, М.В. Башкиров, В.В. Белєвцева, С.У. Дікаєв, Р.А. Калужний, С.О. Кузніченко, В.А. Ліпкан, С.С. Маїлян, В.В. Майоров, М.В. Назаркін, В.Я. Настюк, Т.А. Петрова, І.М. Рижев, В.Б. Рушайло, Р.М. Слепцов, В.А. Тюрин та багато інших вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте питання унормування повноважень Збройних Сил України щодо участі в заходах з припинення терористичної діяльності в межах територіального моря України досі не вирішено. Метою цієї статті є вирішення вказаного питання, а також внесення пропозицій щодо змін до відповідного законодавства України.

Останніми роками морський транспорт все частіше застосовується причіпниками тероризму для різних цілей, в тому числі й для здійснення терористичних актів, про що ми вже вказували в іншому дослідженні [1, с. 6, 60-161, 165]. Дійсно складно уявити можливі наслідки використання морського судна з терористами-смертниками на борту проти круїзних суден чи супертанкерів. Кількість людських жертв,

екологічної та економічної шкоди буде приблизно такою ж самою, як і від найбільш масових терористичних актів на суші та в повітрі.

На сьогодні вітчизняне законодавство не містить норм щодо можливості використання зброї та бойової техніки для припинення терористичних актів у внутрішніх водах, територіальному морі, у виключній (морській) економічній зоні України, на континентальному шельфі, в тому числі в підводному просторі в межах територіального моря. Єдиним актом, спрямованим на вирішення окремих з названих вище питань була Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок застосування зброї, бойової техніки та спеціальних засобів під час охорони державного кордону і виключної (морської) економічної зони України» від 02.06.1998 р. № 789 [2], яка частково визначала порядок застосування зброї, бойової техніки та спеціальних засобів під час охорони державного кордону і виключної (морської) економічної зони України проти повітряних суден, стосовно яких встановлено, що вони захоплені з метою здійснення терористичного акту або мається така підозра, а також вирішувала питання розмежування компетенції державних органів з цього приводу. Проте вказана постанова 04.09.2003 р. втратила чинність.

Зазначимо, що лише два нормативних акта безпосередньо спрямовані на врегулювання порядку застосування зброї, бойової техніки та спеціальних засобів під час охорони державного кордону і виключної (морської) економічної зони України:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2008 р. № 1007 «Про затвердження Порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Військово-Морських Сил Збройних Сил в мирний час у разі виконання ними завдань з охорони підводного простору в межах територіального моря України» [3], якою врегульована процедура застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Військово-Морських Сил Збройних Сил в мирний час у разі виконання ними завдань з охорони підводного простору в межах територіального моря України з метою запобігання та припинення протиправної діяльності підводних засобів руху, зокрема човнів, засобів транспортування та буксирування, інших засобів, що рухаються під водою, а також підводних плавців. Можливість використання названих вище об'єктів з терористичною метою у даній постанові не розглядається.

2. Наказ Адміністрації Держкордонслужби від 21.10.2003 р. № 200 «Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України» [4]. Відповідно до п. 2.5.2 цього Наказу прикордонники, виконуючи завдання з охорони державного кордону України, застосовують зброю та бойову техніку для:

- відбиття збройного нападу та вторгнення на територію України озброєних військових груп і злочинних угруповань;
- припинення збройних провокацій, а також для відбиття нападу або припинення збройного опору осіб, які незаконно перетинають чи намагаються незаконно перетнути державний кордон України;
- захисту громадян від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю, а також звільнення заручників;
- відбиття нападу на прикордонника або членів його сім'ї, якщо їх життю і здоров'ю загрожує небезпека;
- відбиття нападу на об'єкти, приміщення та прикордонні наряди Державної прикордонної служби, а також їх звільнення в разі захоплення;
- затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти;
- затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожує життю і здоров'ю прикордоннику;
- зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює явну загрозу здоров'ю чи життю громадян або прикордоннику;
- подання сигналу тривоги або виклику допомоги;
- знешкодження тварини, яка загрожує життю і

здоров'ю громадян або прикордонника.

Як бачимо, нормативні підстави застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України лише умовно можна застосовувати для припинення терористичних актів у внутрішніх водах, територіальному морі, у виключній (морській) економічній зоні України, на континентальному шельфі, в тому числі в підводному просторі в межах територіального моря.

Ми вже вказували на відсутність нормативного забезпечення участі Військово-Морських Сил Збройних Сил України у заходах з припинення терористичної діяльності в межах територіального моря [5], тому пропонуємо внести такі зміни до ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 р. № 1934-ХІІ [6]:

1. ч. 2 викласти в такій редакції: «Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави, внутрішніх вод, територіального моря, континентального шельфу України та у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом»;

2. ч. 3 доповнити двома пунктами такого змісту:

- боротьби з піратством та забезпечення безпеки судноплавства;
- припинення протиправних дій морських суден у внутрішніх водах, територіальному морі, на континентальному шельфі, якщо вони використовуються з метою здійснення терористичного акту.

Такі зміни будуть відповідати вітчизняному законодавству, зокрема Закону України «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ [7] та Воєнній доктрині України, яка була затверджена Указом Президента України від 15.06.2004 р. № 648/2004 [8].

Окрім цього, з огляду на вищезазначене, Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003р. № 638-ІV [9] також потребує змін щодо унормування можливості застосування Збройними Силами України зброї та бойової техніки проти морських суден, що можуть використовуватися з метою вчинення терористичного акту. У зв'язку з цим ми пропонуємо доповнити зазначений закон статтею такого змісту:

«Припинення терористичних актів у внутрішніх водах, територіальному морі та на континентальному шельфі України»

Збройні Сили України застосовують зброю та бойову техніку з метою усунення загрози терористичного акту у внутрішніх водах, територіальному морі, на континентальному шельфі або припинення такого терористичного акту у порядку, визначеному законодавством.

У випадку, якщо морське або річкове судно (плавальний засіб) не виконує без повідомлення причин вказівок та сигналів щодо припинення порушення

правил використання водного простору України, не реагує на вказівки та сигнали, що подаються уповноваженими на то суб'єктами або відмовляється без пояснення причин їх виконувати, Збройні Сили України застосовують зброю та бойову техніку для примушення морського або річкового судна (плавального засобу) до зупинки з метою усунення загрози терористичного акту.

Якщо морське або річкове судно (плавальний засіб) не підкорюється вимогам та сигналам про зупинку та існує реальна загроза загибелі людей чи настання надзвичайної екологічної ситуації, а також у разі завчасного надходження від суб'єктів боротьби з тероризмом чи відповідних компетентних органів інших держав інформації щодо можливості використання морського або річкового судна (плавального засобу) для вчинення терористичного акту, Збройними Силами України застосовується зброя та бойова техніка для припинення руху морського або річкового судна (плавального засобу) шляхом його знищення.

Необхідно зазначити, що Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. № 638-IV [9] є єдиним нормативно-правовим актом, що передбачає участь Збройних Сил України у припиненні терористичного акту у територіальних водах України. Закон

України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 р. № 1934-XII [6] не передбачає можливості застосування підрозділів Збройних Сил України для забезпечення стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України. В такому випадку постає питання про доцільність утримання на балансі Збройних Сил України Військово-Морських Сил, в тому числі корабельної служби, яка діє на підставі Наказу Міністерства оборони України від 25.11.2003 р. № 415 «Про затвердження Положення про корабельну службу у Військово-Морських Силах Збройних Сил України» [10], оскільки можливість участі Збройних Сил України у протидії відповідним загрозам у внутрішніх водах та водній поверхні територіального моря у Законі України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 р. № 1934-XII [6] не передбачена.

Виходячи з цього, слід дійти висновку про відсутність нормативного забезпечення участі Військово-Морських Сил Збройних Сил України у вищевказаних заходах, що вказує на необхідність внесення змін у Закон України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 р. № 1934-XII [6] та Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. № 638-IV [9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Трофімов С.А. Митні процедури на морському транспорті: теоретичні й практичні аспекти: монографія / С.А.Трофімов. – Х.: Право, 2010. – 188 с.
2. Про затвердження Положення про порядок застосування зброї, бойової техніки та спеціальних засобів під час охорони державного кордону і виключної (морської) економічної зони України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.1998 р. № 789 // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 22. – Стор. 32.
3. Про затвердження Порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Військово-Морських Сил Збройних Сил в мирний час у разі виконання ними завдань з охорони підводного простору в межах територіального моря України: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2008р. № 1007 // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 89. – Ст. 2981.
4. Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України : Наказ Адміністрації Держжордонслужби від 21.10.2003р. № 200 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 43. – Ст. 2287.
5. Трофімов С.А. Проблеми унормування повноважень Збройних Сил України щодо участі у заходах з припинення терористичної діяльності в межах територіального моря України / С.А.Трофімов // Збірник тез доповідей та наукових повідомлень учасників всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та здобувачів 9 листопада 2011р. / За заг. ред. А.П.Гетьмана. – Харків: НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2011. – С.458-461.
6. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991р. № 1934-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 108.
7. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991р. № 1932-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.
8. Про Военну доктрину України : Указ Президента України від 15.06.2004р. № 648/2004 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 30. – Т.1. – Ст.2005.
9. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003р. № 638-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
10. Про затвердження Положення про корабельну службу у Військово-Морських Силах Збройних Сил України : Наказ Міністерства оборони України від 25.11.2003р. № 415 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 51. – Т. 2. – Ст. 2726.